

Jukka Kanerva (1997): *Character, Intimacy, and Issues in a Presidential Campaign. A Rhetorical Analysis of the PresiTentti Interview Series, Finland*. Jyväskylä Studies in Communication 9. University of Jyväskylä, Jyväskylä. 123 s.

Jukka Kanervan ansioksi voi laskea sen, että on mahdollista tietää suomalaisesta poliittisesta retoriikasta kaiken mitä ei koskaan ole uskaltanut kysyä. Sertifikaatin omaavat retoriikan tutkijat ovat varmasti lukeneet oman kappaleensa Kanervan PresiTentti-tutkimuksesta hiirenkorvalle, mutta muille politiikan ja median hämärävyöhykkeestä marginaalisesti kiinnostuneille suotakoon teoksesta muutama maallikkokommentti.

Politiikka-lehden toimittajat olivat huolestuneita tämän kirja-arvion viipymisestä ja syystä: vaalijutut vanhenevat auttamattoman nopeasti ja näin on käynyt Kanervallekin. Toivottavasti tutkimuksen keskeiset teemat kestävät paremmin aikaa ja ehkä niihin voi tulevissa analyyseissa palata.

Kanervan mukaan uusi vaalitapa, Suomen päätös hakea EU:n jäsenyyttä, ”uusi intiimiyys” ja naisehdokkaiden esiin nostama haaste nostivat vaalien keskiöön kysymykset Tasavallan presidentin asemasta, Suomen asemasta Euroopasta, suomalaisesta identiteetistä ja sukupuolen merkityksestä. Kanervan mukaan ehdokkaiden itse-identifikaatio sellaisena kuin se ilmeni TV1:n PresiTentti-haastattelusarjassa on hedelmällinen tutkimuksen lähtökohta.

Kanerva läpivalaisee haastatteluiden Suomi-, suomalaisuus-, me- ym. -maininnat eri puolilta ja löytää niistä ainakin pessimistisen näkemyksen Suomen asemasta ja tulevaisuudesta. Kanervan mielestä moinen trendi oli omiaan heikentämään ehdokkaiden uskottavuutta.

Näin mediatutkijan näkökulmasta itse tutkimusta vaivaa kaksi uskottavuusongelmaa. Ensimmäinen on aineisto tai koko tutkimusasetelma: miksi tutkia televisioitua politiikkaa, kun analyysin painopiste on puheessa? On totta, että vaaliohjelmat ovat kenties suomalaisen television näköradiokauden viimeinen jäännös, mutta Kanerva ei juuri näe vaivaa perustellakseen aineistovalintaansa. Miksei hän ole tutkinut radio-ohjelmia? Ne olisivat kenties tarjonneet erilaista aineistoa ja optimistisiakin näköaloja. Ja jos pitäydytään Yleisradion ohjelmissa, joita PresiTenttikin edustaa, Radioarkistosta tutkijat saavat ohjelmat vähintään yhtä vaivattomasti käyttöönsä. (Ja vielä ystävällisen ja asiantuntevan palvelun kera, mikä tulevaisuudessa mahdollisesti kiinnostuneille mainostettakoon).

Jos TV-ohjelma-aineiston käyttöä puolustellaan sillä, että TV on tätä nykyä kampanjoinnin pääareena, toinen kysymys on, miksi juuri PresiTentti-ohjelmasarja on valittu analyysin kohteeksi? Jos kerran tutkija on vakuuttunut siitä, että politiikka koostuu pohjimmiltaan keskustelusta ja suullisista lausumista, miksi hän on kaikista presidentinvaaliohjelmissa valinnut kohteekseen juuri tämän revolverihaastattelusarjan, jonka tarkoitus oli oikeastaan lopettaa keskustelu (ja retoriikka) mahdollisimman lyhyeen? On tietysti totta, että sarjaohjelma on tutkijaystävällisempi.

Kanervan väittää, että PresiTentti-sarja oli aiottu presitenttikandidaattien ”päätestiksi”. En tiedä mihin Kanervan käsitys perustuu, mutta sellaiseksi se ei välttämättä muodostunut. Yleisön näkökulmasta kaikissa vaaleissa nk. ”Suuri vaalikeskustelu”, jossa kaikki kandidaatit (tai puoluejohtajat) kokoontuvat väittelemään keskenään oli ja on edelleenkin SE vaalilähetys, joka vähintään pitää katsoa.

PresiTentti-sarjassa käytettiin suurempaa ja aggressiivisempaa haastattelutyylä kuin mihin ”konservatiivisemmassa” vaaliohjelmassa ja Suomessa yleensä on totuttu, ja siinä mielessä ohjelma on toki kiinnostava tutkimuksen kohde.

Tutkimuksen punaisen langan löytäminen on tosin vaikeaa muille kuin em. sertifioituneille retoriikatutkijoille. Tätä on vaikea välittää suomenkielisessä arvostelussa, mutta yritän kuitenkin. (Julkaisu pyrkii olemaan englanninkielinen.)

PresiTenttin haastattelijoilla (Jäljempänä Kanervan teoksen asua IR=interviewer jäljitellen H:JA) oli mahdollista valmistella kysymykset huolella ja esittää sellaisia kysymyksiä joihin haastateltavilla (jäljempänä Kanervan tyylin IE=interviewee mukaisesti H:VA) ei ollut mitään mahdollisuutta valmistautua etukäteen. (Olisiko ollut mahdollon ajatus käyttää nimiä? Teksti vilisee muutenkin kummallisista lyhenteistä: TV ei suinkaan ole TV!. Näyte: ”A crucial condition is, however, that the IE should find a way to show both the the level of the AV (audiovisual? ei: actor’s view.) and the level of the NV” (s. 73))

Ennakoitavuus esimerkiksi suuressa vaalikeskustelussa on aivan toinen ja H:VAT voivat ainakin yrittää ohjata keskustelun suuntaa. Kanerva antaa liian suuren painon H:VIEN revolverihaastattelun paineen alla hädissään ähkäisemille vastauksille. Tässä mielessä Kanervan johtopäätös, että H:VAT näkivät Suomen tilanteen ja tulevaisuudennäkymät voittopuoleisesti negatiivisina, saattaakin kuvastaa enemmän piinallista haastattelukokemusta kuin H:VIEN poliittista tilanneanalyysia.

Toimittajien puheen analyysi olisi ehkä antanut paljon mielenkiintoisempia ja aikaa paremmin kestäviä tuloksia kuin ehdokkaiden vastauksiin pitäytyminen. Kanerva on kenties kilpailevan kanavan vaaliasiantuntijana halunnut toimia korrektisti ja rajannut aiheensa siten, ettei joudu juuri ottamaan kantaa itse ohjelmaan ja toimittajien onnistumiseen.

Kanervan tutkimus on kyllä ansiokas dokumenttimielessä. Kun politiikan tutkijat useimmiten keskittyvät voittajiin, Kanervan kirjasessa analysoidaan uskollisesti kaikki sarjan 11 osaa Virtasta, Korhosta ja Tiaistakaan unohtamatta. Häviäjätään unohtetaan heti paitsi silloin kun heidän toimintansa on merkittävästi vaikuttanut voittajan menestymiseen.

Toisaalla kielentutkijat ovat analysoineet television vaaliohjelmia mm. keskusteluanalyysin avulla. Esimerkiksi Pirkko Nuolijärvi ja Liisa Tiittula ovat löytäneet sen avulla mielenkiintoisia näkökulmia valtasuhteisiin (myös haastateltavan ja toimittajien välisiin) siinä missä politiikan tutkijaksi kai luettava Kanerva keskittyy karaktääriin, intiimiin jne. Mitäköhän tästä voisi päätellä politiikan tutkimuksen suunnasta ja tulevaisuudesta?

PresiTentti on muuten hyvä esimerkki tilanteesta, jossa kaikki ei mene ennakkokaavailujen mukaan. ”Media”, Yleisradio etunenässähän oli valinnut pääehdokkaiksi suurten puolueiden miesehdokkaat. PresiTentti ohjelmasarjana tuskin olisi jäänyt kenenkään muistiin ilman Elisabeth Rehnin kaltoinkohtelua. Tämä yksittäinen haastattelu ansaitsee jäädä suomalaisen poliittisen journalismin historiaan opetusohjelmaksi sekä toimittajille että poliitikoille.

Kanervakin on ottanut Rehnistä kaiken irti. Hän esittää, että naisehdokkaiden haaste antoi leiman koko vaalille. Ehkä, mutta koko naisehdokkaiden haaste oli Kuuskosken osalta kuivunut kokoon ja Rehniltäkin udeltiin, miksi hän ylipäänsä oli mukana. Kanervan ”intimiys”-erittely on tältä osin valju ja väkisin väännetty, kuten myös Velton vääntely, joka ei enää toimi edes vitsinä.

Tästä päästään toiseen uskottavuusongelmaan, kielipuoleen, josta jo edellä oli pieni näyte. Edesmenneen suomalaisen TV-ohjelman retoriikasta kiinnostuneen kansainvälisen yleisön laskemiseen tarvitaan mahdollisesti varpaatkin mukaan. Kömpelö kieli vaikeuttaa lukemista varmasti puolin ja toisin, ja jotkut ilmaisut ja otsikot ovat aika huvittavia (”dark background”, ”face-work”!?). Pelkkä mekaaninen kääntäminen ja oikolukuohjelman käyttö ei riitä. Idiomitkin olisi syytä hallita.

Kanervan suomenkielisiä tekstejä aiemmin lukeneena tiedän, että hän tekee kiinnostavia oivalluksia, mutta kieli muodostui tällä kertaa esteeksi vastaaville havainnoille. Julkaisu onkin Akatemian rahoittaman Kanervan hankkeen *The Art of Political Persuasion* loppuraportti, mikä huomioitakoon lieventävänä asianhaarana.

JOHANNA JÄÄSAARI